

Dagens frågor

UKAS

Utan att någon egentlig debatt förekom fattade 1965 års riksdag ett principbeslut om införande av s.k. fasta studiegångar vid de filosofiska fakulteterna vid universiteten. Det uppdrog åt universitetskanslerämbetets arbetsgrupp för fasta studiegångar m.m. (UKAS) att utreda frågan och framlägga förslag. Sedan betänkandet nyligen publicerats har äntligen den så länge efterlysta offentliga diskussionen kommit igång på allvar.

Självfallet hade det varit en utopi att tro, att det högre utbildningsväsendet skulle få vara i fred, sedan den gamla svenska lärodomsskolan effektivt raserats. Den främsta orsaken till att man också gripit sig an med en fullständig omdaning av universitetsutbildningen är det faktum, att de s.k. normalstudietiderna inte kunnat följas av studenterna i önskvärd omfattning. Studentantalet har ökat kraftigt och resurserna har tänjts till bristningsgränsen. I och för sig förvånar det inte, att proppar uppstått vid de högre utbildningsanstalterna. Standardsänkningen på gymnasienivån har självfallet medfört, att åtskilliga av dem som erhållit formell kompetens att bedriva högre studier saknat förutsättningar att snabbt nå examensresultat, eftersom universitetskraven inte kunnat sänkas i samma takt som skett inom det obligatoriska skolväsendet och gymnasiet.

På goda grunder har det även ifrågasatts, om det är rimligt att sänka universitetskraven. På den nivån faller det sig naturligt att göra internationella jämförelser, vilket inte ter sig lika motiverat när det gäller resultatet av en lägre utbildning. Det är också betecknande, att man i andra nordiska länder med oro sett på vad som varit på väg i Sverige och frågat sig, om det i framtiden skall vara möjligt att acceptera svenska akademiska examina som likvärdiga med andra nordiska.

Givetvis kan det inte påstås, att en uni-

versitetsreform skulle vara onödig. Tvärtom! Det finns mycket av ineffektivitet i det nuvarande systemet. Studenterna visar sig många gånger sakna förutsättningar att rätt bedöma sin egen studiesituation. Resultatet blir för många en planlöshet i studierna, som det är önskvärt att undvika. Ämneskombinationer väljs som inte alltid leder till examina med direkt betydelse för vederbörandes praktiska verksamhet senare i livet. En fullgod samordning mellan olika ämnen existerar inte. Trängseln vid universiteten medför besvärliga arbetsförhållanden för såväl lärare som studenter. Kort sagt, systemet fungerar inte tillfredsställande.

Frågan är emellertid, om UKAS har funnit det rätta botemedlet. I syfte att öka genomströmningen vid universiteten har man föreslagit fasta studiegångar i enlighet med riksdagens direktiv. Det groteska är blott, att man så utan vidare diskussion slagit fast, att just lösningen ligger i fasta studiegångar. Sådana, tror man, skall disciplinera studenterna och tvinga fram snabbare resultat. Det är möjligt, att de avsedda resultaten kan nås på detta sätt, men samtidigt måste man ställa frågan, om inte mycket värdefullt i det gamla systemet därmed raseras alltför lättvindigt. Just friheten i de akademiska studierna, självuppföstran och uppmuntrandet att välja den egna individuella vägen för att nå de bästa studieresultaten, slopas utan större betänkligheter. Kommer inte grundutbildningen vid universiteten i framtiden att i mycket stor utsträckning likna den tidigare gymnasieutbildningen?

Kritik kan också riktas mot systemets föreslagna utformning. För de två första universitetsåren skall det endast bli möjligt att välja mellan 34 olika studiekombinationer, och det mest uppseendeväckande är att det övervägande flertalet är rena lärarkombinationer. Samtidigt som man från statsmakternas sida gentemot ett för framtiden oroligt SACO försäkrar, att akademisk utbildning

kommer att bli eftersökt på en mängd nya områden av samhällslivet och att man för den skull inte får stirra sig blind på antalet tjänster av traditionell typ, föreslås alltså en omdaning av universitetsväsendet, som nästan uteslutande tar sikte på att utbilda lärare. Just de snabba förändringarna i samhället borde motivera största möjliga flexibilitet i det högre utbildningsväsendet, men de föreslagna förändringarna kan i stället väntas leda till en ännu större osmidighet och fastläsning än vad som nu är för handen.

Mycken annan kritik skulle kunna riktas mot UKAS' förslag. Blir det överhuvudtaget möjligt att studera och förvärsarbete sida vid sida? Knappast. Systemet förutsätter studier på heltid, och meningen är att de studenter, som inte kan hänga med i studietakten skall spärras ut. Sättet för utspärrning tål förvisso att diskuteras. Det förefaller föga humant, att en student efter kanske mer än ett års studier plötsligt blir avstängd. Det poängsystem, som man vill införa, innebär föga mer än att de gamla betygen kommer tillbaka, ehuru i modifierad form. Möjligheten för studenter, som valt fel linje, att sadla om blir i praktiken helt obefintliga.

Det är inte förvånande, att UKAS' förslag på en rad punkter utsatts för en hård kritik. Även om en universitetsreform kan te sig befogad, är detta dock något av så avgörande betydelse för hela landets framtid, att den inte kan få tillåtas äga rum i panikens tecken. Alternativen till UKAS' system är många. En möjlighet, som företer många positiva drag, är att införa spärrar i form av propedeutiska kurser i vilka alla, oavsett formell kompetens, är berättigade att delta. Detta alternativ har bl.a. förespråkats av förre ecklesiastikministern, landshövding Edenman. Också andra förslag har lanserats, som väl tål att mera ingående ventileras.

På många håll drog man en suck av lättnad, då det meddelades att de fasta studiegångarna i varje fall inte kunde införas un-

der läsåret 1968/69. Efter den hårda kritik, som UKAS' förslag utsatts för, bör det finnas all anledning att noggrant pröva ytterligare alternativ, innan något slutgiltigt beslut fattas. På en socialdemokratisk regering vill man ställa förhoppningar, på en borgerlig regering efter höstens val finns det skäl att ställa krav, att den besinnar sig, innan århundradets kanske viktigaste utbildningsreform fastställs.

Överflöd

Det västerländska samhället brukar kallas ett överflödssamhälle. Ordet innebär, att var och en kan tillfredsställa sina behov och mera till, men naturligtvis under förutsättning att han kan betala. Kan han det inte, finns överflödet där i alla fall, men oåtkomligt. Skulle han vara så originell att han inte vill betala för att få t.ex. en elektrisk tandborste, blir överflödet, i detta fall på tandborstar, till och med överflödigt. Då benämner man det en överflödig lyx.

Till det som vanligt folk hittills betraktat som helt överflödigt, men ingen lyx, har varit t.ex. äggkastning och kravaller. Man har snarare sett sådana uppträden som ett utslag av allmän busaktighet eller, om man velat vara mycket mild, av dåligt omdöme. Ingen kunde ana att också kravaller kunde köpas. Men det går bra. Under några välorganiserade gatuoroligheter i London konstaterade polisen ett egendomligt inslag av utländska förmågor. Snart spanade man upp en byrå i East End, som visade sig förmedla deltagare i kravaller i Europa, en sorts postorderfirma, som mot betalning levererade indignerade antiamerikanska studenter från bl.a. Västtyskland. Om svenska specialister fanns i firmans kartotek är hittills inte känt: det är i så fall en exportvara som undgått statistiken.

Kostnaderna för detta moderna tillskott till överflödssamhällets välsignelser bör vara

avsevärda. På fråga vem som betalade, förnekade den engelska firman indignerat att kommunistpartiet stod bakom. Däremot hade medlemmar av detta progressiva parti lämnat bidrag. Den misstänksamme kan ju möjligen tänka sig att partiet lämnat pengarna till medlemmarna, för att få dem vidarebefordrade utan att partiet skulle komprometteras, men därom vet man ingenting.

Också Sverige har fått del av överflödets följder, men på ett annat och för oss ovanligt område. I Malmö finns en koloni av jugoslaviska huvudsakligen verkstadsarbetare, som alla har varit och är välkomna hit och som anpassat sig bra, vilket inte alltid kan ha varit lätt för dem. En del svårigheter följer med en sådan grupp av invandrare. Övrigt var att några av dem medfört sina interna motsättningar mellan serber, kroater, montenegriner osv. Det har gått så långt att hot om våldshandlingar förekommit mellan olika fraktioner. Detta är naturligtvis alldeles intolerabelt. Nu har en representant för en av grupperna, som känner sig särskilt hotad, skickats fram i TV, där han väddat till inrikesministern om skydd, eftersom polisen i Malmö inte räcker till. I annat fall måste jugoslaverna själva skaffa sig vapen.

Inrikesministern vet naturligtvis, att om t.ex. en svensk jägare vill köpa en hagelbössa underkastas han en polisundersökning, som kunde ägnas viktigare föremål. Att han skulle gå med på en utveckling, som ledde till privat vapenanskaffning bland invandrare till Sverige, förefaller otroligt. Men man vet inte vad han gör. Det skulle förmodligen räcka med några ordentliga krafttag med utvisningar som följd, och lugnet skulle återställas. Men krafttag tillhör ju inte regeringens specialiteter.

Tag t.ex. fallet Andreas Papandreou. Denne tycks först ha blivit erbjuden en gästprofessur i Stockholm genom hr Myrdal, vilken i den allmänna upplösningen förmodli-

gen tyckt sig kunna vara lika bra regeringsledamot som någon annan. Här skall för övrigt ingen invändning i sak resas. Hr Papandreou är möjligen en internationell kapacitet inom nationalekonomien: vi lär ha flera sådana och kan ha råd med en till. Men däremot förefaller det mycket överflödigt om han fått ett underhandslöfte att han får göra Stockholm till någon sorts central för en grekisk motståndsrörelse. Redan ur geografisk synpunkt förefaller lokaliseringen opraktisk, men detta blir ju ett problem för hr Papandreou och kanske för de tåliga svenska skattebetalarna. Men i övrigt bör det sägas ifrån, att regeringen — i jakt på radikala uppslag som den hoppas skall ge reklam — genom att uppmuntra sådana politiska företag i Sverige med allt vad de kan föra med sig kostar på oss alla en lyx, som en dag kan bli mycket för dyr. Inte alla svenskar vill ha vårt land förvandlat till en lekstuga för äggkastande demonstranter.

KDS' rekrytering

Även om intresset för KDS synes ha minskat sedan partiet vid 1966 års val inte lyckades göra några nya inbrytningar i valmanskåren, har likväl inte diskussionen om varifrån partiet hämtat sina väljare upphört. I vissa delar av landet har debatten intensifierats i samband med nomineringarna inför höstens riksdagsmannaval. De traditionella partierna har vidtagit olika dispositioner för att försöka rycka undan grunden så effektivt som möjligt för det nya partiet.

Sedan KDS uppträdde på arenan 1964 har vissa undersökningar utförts för att utröna i vilken utsträckning KDS kan sägas ha uppnått sitt mål, att sammanföra personer från olika kristna samfund i ett politiskt parti. Därvidlag har man kunnat bestyrka att KDS utbredning har ett särskilt starkt samband med pingströrelsens utbredning. Över 80 procent av KDS väljare anses teo-

retiskt ha kunnat vara pingstväänner. Vid statsvetenskapliga institutionen i Lund har undersökningar utförts, som därutöver lett fram till följande slutsatser. I gammalkyrkliga distrikt har främst högerpartiet förlorat till KDS, i lågkyrkliga distrikt — med laestadianer och Evangeliska fosterlandsstiftelsen som dominerande — har socialdemokraterna i första hand fått släppa till väljare, medan främst folkpartiet förlorat väljare i gammalkyrkliga distrikt — dominerade av Missionsförbundet och baptisterna — och folkpartiet och socialdemokraterna har tillsammans drabbats värst i nyfrikyrkliga distrikt (pingstväänner).

I Statsvetenskaplig Tidskrift 4/1967 har en undersökning publicerats av fil. mag. Dan Bränström beträffande KDS utbredning i Västerbottens län, landets näst mest frireligiösa län och KDS näst bästa valkrets — i bägge fallen intar Jönköpings län främsta platsen. Bränströms resultat bygger på en enkätundersökning av KDS-medlemmarna i länet vid årsskiftet 1965/66. Det visade sig, att 71 % av medlemmarna var pingstväänner, 8 % tillhörde Evangeliska fosterlandsstiftelsen, medan 15 % inte lämnat något svar. Yrkesmässigt var grupperna lägre tjänstemän och småföretagare påfallande stora. De flesta medlemmarna hade tidigare röstat på folkpartiet (45 %), 22 % uppgav sig ha röstat på socialdemokraterna och endast mindre grupper på centerpartiet och högerpartiet, 9 % resp. 6,5 %. I huvudsak samma relationer kan fastställas beträffande styrelsemedlemmarna i de olika lokalförningarna. Hälften är förutvarande aktiva folkpartister och en femtedel har tidigare varit aktiva socialdemokrater. $\frac{3}{4}$ av förtroendemännen är pingstväänner och hälften av dem har samtidigt förtroendeposter inom pingströrelsen.

Även om Västerbotten förvisso inte kan sägas utgöra en riksligare, förefaller det dock som om slutsatserna beträffande KDS

bestyrker tidigare undersökningar och antaganden för landet i dess helhet. KDS har inte lyckats samla de kristna från olika samfund i ett parti. Det var ett fåvitskt försök, som var dömt att misslyckas från början. KDS har i första hand kommit att bli ett politiskt instrument för pingströrelsen, även om partiledaren är en statskyrkopräst. Partiets ledning domineras av pingstväänner och det är genom pingströrelsen som rekryteringen främst äger rum. Pingstväännerna har tidigare i huvudsak röstat på folkpartiet eller socialdemokraterna. Det förvånar därför inte heller, att det är dessa partier — och särskilt folkpartiet — som fått släppa till väljare till det nya partiet, medan centerpartiet och högerpartiet endast i mindre utsträckning bidragit med röster.

Västerbottenundersökningen visar också, att några nya medborgargrupper inte aktiverats för politiken genom KDS tillkomst. KDS har inte blivit någon samlingsrörelse för tidigare politiskt "hemlösa". Det förefaller inte troligt, att årets val skulle innebära någon förändring till det bättre för KDS. Det skulle snarare förvåna, om inte partiet kom att malas sönder i den förestående kraftmätningen mellan ett samlat borgerligt block och socialdemokratien. För de borgerliga partierna finns det anledning att intensifiera arbetet på att sprida upplysning om vådan av bortkastade röster.

Förhandlingsläget

När detta häfte av Svensk Tidskrift går i tryck, har enighet ännu inte uppnåtts om vilken plats som skall väljas, där parterna i Vietnamkonflikten kan träffas för att diskutera var och hur fredsförhandlingarna skall börja. Det har dock gått veckor sedan president Johnson kom med sitt enträgna anbud om omedelbara förhandlingar och sitt löfte om en lägre krigsnivå, särskilt ifråga om bombningarna. Det har också gått

veckor sedan Nordvietnam, ganska överraskande, accepterade anbudet. Varför skall det då vara så svårt att komma överens om en rent yttre angelägenhet, om var man första gången skall mötas?

Det finns anledning att tro, att de huvudagerande presidenterna stött på visst motstånd i sina egna omgivningar, där säkerligen inte alla är lika angelägna om ett omedelbart förhandlande. I USA har den avgående överbefälhavaren i Vietnam, general Westmoreland, gång på gång förklarat att segern finns runt hörnet: han behövde bara få möjligheterna till starkare insatser. I stället har han fått order om begränsad bombing och avslag på sina framställningar om mera trupper. Det vore egendomligt, om han understött något som ur hans synpunkt måste te sig som en eftergift för motståndaren. Utrikesminister Rusk har alltid hört till presidentens mest lojala anhängare. Men hans linje har varit att den militära segern skall komma först, och därefter är tiden inne för politiska överläggningar. Hur entusiastisk han är för programmets omläggning är omöjligt att veta. Säkert är, att förhandlingar utan föregående seger är svårare att föra än förhandlingar ur styrkeposition.

Ett annat hinder för det amerikanska agerandet torde vara Sydvietnams regering. Den har plötsligt kommit i rampljuset och måste erkänna sin svaghet eller demonstrera sin styrka, om den har någon. För den gäller det att rädda ansiktet, och ett uppskov med fredspreliminärerna måste helt ligga i dess intresse.

Man vet mindre om den andra sidan, men även president Ho Chi Minh kan ha haft vissa svårigheter. Det föreföll inte osannolikt, att nordvietnameserna stod inför en seger vid Keh Sanh. Nu drog de sig stillsamt tillbaka från den omringade amerikanska

garnisonen och från en framgång, som i varje fall skulle ha skänkt dem ett välkommet prestigetillskott. Om — vilket man inte vet — president Johnson ställt detta återtåg som villkor för att han skulle komma med sitt fredsambud, då måste i varje fall någon opposition ha förekommit bland nordvietnamesiska militära ledare. Ho Chi Minh kan, även han, ha mött svårigheter hos sina bundsförvanter. Vad säger ledningen för FNL i dag? Att den första reaktionen från Sovjetunionen inte var positiv, vet man. Däremot vet man inte, om Sovjetunionen önskar sätta käppar i hjulet för förhandlingarna. Det förefaller inte troligt, särskilt inte i början. Kinas entusiasm för en avspänning, som alltid måste bli till fördel för USA, kan man nog däremot påstå är begränsad.

Snabba förhandlingar skall man inte räkna med. När parterna väl fått kontakt, väntar många svårknäckta frågor. En är, var man i fortsättningen skall installera sig, troligen för många månader framåt. En annan är, vilka som skall sitta vid förhandlingsbordet. Många undrar, om det går att sammanföra Sydvietnams regering med FNL, för att välja det kanske besvärligaste fallet. Enklast för förhandlarna vore, om de så att säga mindre intressenterna kunde hållas i bakgrunden. Men då uppstår genast problemet, om Sydvietnams visserligen svaga, men enda lagliga regering verkligen är en mindre intressent.

Emellertid får man vara tacksam, att en verklig insats blivit gjord för att få ett slut på det olycksaliga kriget. En del av de lidanden, som Vietnams folk i söder och i norr utsatts för under många år, kommer att minska redan nu och mera när freden undertecknats. Om de kommer att upphöra, återstår att se.

